

ΝΕΟΚΛΕΟΥΣ ΚΑΖΑΖΗ

ΕΚ

ΓΕΡΜΑΝΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΑΘΗΝΗΣΙ

ΤΥΠΟΙΣ ΑΔΕΛΦΩΝ ΠΕΡΡΗ

1898

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΕΚ ΤΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

ΥΠΕΡ

ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Τὸ πρῶτον μέρος τῶν σελίδων τούτων ἐδημοσιεύθη πρὸ δεκαετίας κατὰ τὸν θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Βουλιέλμου. Ἀναδημοσίευσις αὐτῶν, φρονῶ, ὅεν εἶνε ἀσκόπος τούναντίον, ἐπιβάλλεται, ἕνεκα τῶν κρισίμων καιρῶν, οὓς διερχόμεθα. Δυνάμεθα ἴσως νὰ λάβωμεν πλείονα τοῦ ἐνός διδάγματα περισυλλογῆς καὶ ἀνορθώσεως.

Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ἄς σκεφθῆ, ἀλλ' ἄς μὴ ἀθυμήσῃ. Φωτιζόμενον ἐκ τῶν παθημάτων καὶ διδαγμάτων ἄλλων λαῶν, ἄς διεξαγάγῃ ἐν τῷ μέλλοντι συνετώτερον καὶ σκοπιμώτερον τὸν ἑαυτοῦ ἀγῶνα.

Τοῦτο κατ' ἐξοχὴν ποθῶ, παραδίδων εἰς τὴν δημοσιότητα τὰς ἐπομένας σελίδας.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 29 Φεβρουαρίου 1888.

Ὁ θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, βυθίσας τὸν γερμανικὸν κόσμον εἰς πένθος, ὃ συνεμερίσθη καὶ ἔπασ ὁ πεπολιτισμένος κόσμος, ὑπομιμνήσκει με παλαιοτέρων, εἰρηνικωτέρων ἡμερῶν σκέψεις καὶ ἐργασίαν, ἀπὸ πολλοῦ ἐρριμμένην ἐν τινι γωνίᾳ τοῦ γραφείου μου καὶ σχεδὸν λησμονημένην ἕνεκα ἄλλων σκέψεων, εὐθυνῶν καὶ ἐργασιῶν, μᾶλλον κατεπειγουσῶν καὶ ἀναγκαιῶν. Τὸ λυπηρὸν γεγονός

με ἐπανάγει εἰς εὐτυχεστέρους καιρούς, εἰς τοὺς θερμοὺς πόθους τῆς πρώτης νεότητος, εἰς χιμαιρικὰς ιδέας, ὧν τὴν ἄμεσον πραγμάτωσιν ἐνόμιζον τότε ἐκ τοῦ προχείρου κατορθωτῆν. Σήμερον αἱ χιμαιραὶ αὗται διελύθησαν ὑπὸ τὰ διδάγματα θεελλώδους πείρας, ἀλλ' ἢ πρὸς τὸ δι' αὐτῶν διωκόμενον ιδεώδες πίστις οὐδέποτε ἐξηφανίσθη. Ἐργασία, ἐπιμονή, καρτερία, πίστις εἰς τὸ μέλλον, εἶνε τὰ ἀσφαλῆ στοιχεῖα πάσης προόδου, ἢ δὲ πρὸς ταῦτα δυσπιστία ἐπιτρέπεται μόνον εἰς λιποψυχοῦντα ἢ αὐτοκτονοῦντα ἄτομα καὶ ἔθνη.

Ἀναμιμνήσκομαι, πρὸ δωδεκαετίας ἤδη, τοῦ γηραιοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας, κατὰ πᾶσαν ἡμέραν ἐξερχομένου ἐκ τοῦ ἐν τῇ ὁδῷ Φιλυρῶν τοῦ Βερολίνου μεγάρου του, θαλεροῦ πρεσβύτου, καθημένου ἐν ἀσκεπεῖ ὀχήματι, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης πομπῆς καὶ πολυτελείας. Ὁμοιάζει πρὸς ἥρωα τῆς γενεᾶς τῶν Νειβελούγγων ὁ ἀδάμστος ἀνὴρ, ὁ ἀπόγονος τοῦ Μεγάλου Ἐκλέκτορος, ὁ ἐπὶ ἐξηκονταετίαν παρακολουθήσας τὰς περιπετείας τῆς πατρίδος αὐτοῦ, ἀφ' ὧν ἐξῆλθε τροπαιοῦχος, πρωταγωνιστήσας ἐν τῇ ἐποποιίᾳ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος ὁ Ἄγαμέμνων οὗτος τῶν Γερμανῶν ἡγεμόνων. Κατελαμβανόμεν ἑκάστοτε ὑπὸ θαυμασμοῦ πρὸς τὸν εὐτυχῆ ἡγεμόνα, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τινος μελαγχολίας, συλλογιζόμενος, πόσον θέλει βραδύνη ἴσως εἰσέτι ἢ παράκλητος διὰ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἡμέρα τῆς ἐπιτεύξεως ὁμοίου γεγονότος, ὅποιον τὸ ἐπιτευχθὲν διὰ τῶν ἐν ἔτει 1870 γερμανικῶν θριάμβων.

Ἐπίστευον τότε, ὅτι οὐδὲ μίαν δεκαετίαν θέλει διαρκέσῃ ὁ ἀγωνιώδης οὗτος χρόνος τῶν ἐθνικῶν προσδοκιῶν, ἀλλὰ σήμερον . . . πόσον κατέστην δειλὸς πρὸ τῆς πραγματικότητος!

Ὁ θαυμασμὸς πρὸς τὸν γηραιὸν ἡγεμόνα προυκάλει ἐπίσης

τόν θαυμασμόν πρὸς τὸ ἔθνος, οὐ αὐτὸς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτιστος καὶ ἐπιφανέστατος ἀντιπρόσωπος. Ἡ μεγάλη ἐργασία, ἣν ἐπέσπεψε διὰ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, ἦτο ἀποτέλεσμα ἐπιπόνων ἀγώνων, οὓς ἀπὸ αἰώνων διεξήγαγε τὸ γερμανικὸν ἔθνος διὰ τῶν μεγάλων αὐτοῦ ἀνδρῶν καὶ ἀντιπροσώπων. Καθ' ὃν χρόνον διελύθη πᾶς ἐθνικὸς ἐν Γερμανίᾳ δεσμός, ὅτε πᾶσα ἀρχὴ πολιτικῆς τάξεως ἐξέλιπεν, ἡ ἐθνικὴ συνείδησις δὲν ἀπεκαρτέρησεν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ δισταγμοῦ πρὸ τῶν ἱστορικῶν δεδομένων, θεωρήσασα αὐτὰ ὡς ἀνεπανόρθωτα. Συνεκεντρώθη ἐν ἑαυτῇ, καὶ διὰ τῆς ἐργασίας, τῆς ἐπιμονῆς, τῆς σκέψεως, ἐδημιούργησεν αὐθις, ἐκ τῆς τέφρας τῆς ἱστορικῆς καταλύσεως, τὰ νέα τῆς ἐθνικῆς ἀνακαινίσεως ιδεώδη, εἰς ὧν τὴν πραγματικὴν ἐξέλιξιν παρίσταται μάρτυς ἀπὸ μιᾶς ἤδη γενεᾶς ὁ κόσμος.

Εἰς τὸν γερμανικὸν κόσμον ἐπιφυλάσσεται ὁ λόγος τοῦ μέλλοντος, ἐπίστευεν ὁ Ἑγελος, ὁ δὲ λόγος οὗτος ὁσημέραι καθίσταται σὰρξ ὑπὸ πολιτικὴν διεύθυνσιν ἔμφρονα καὶ πεφωτισμένην, πρὸ τῆς ὁποίας ἡ ἱστορία ἀντὶ πάσης κρίσεως θὰ ἐξενέγκῃ ἐπιφώνημα θαυμασμοῦ, παρὰ τὰς παρομαρτούσας παντὶ ἀνθρωπίνῳ ἔργῳ ἐλλείψεις.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τῆς λύσεως τοσοῦτων ἱστορικῶν προβλημάτων, τῆς ἐπανορθώσεως ἀδικιῶν, τρία γεγονότα ἐνέπνευσάν μοι αἰείποτε θαυμασμόν. Ἡ ἱστορικὴ παλιγγενεσία τῆς ἐλληνικῆς φυλῆς, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ ἐθνικὴ καὶ πολιτικὴ ἀναγέννησις τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Γερμανίας.

Αἱ δύο τελευταῖαι φαίνονται ἐπιλύσασαι ἤδη τὸ πρόβλημα αὐτῶν. Πότε ὁ ἐλληνικὸς Ἀρχιμήδης θὰ εἴπῃ τὸ παρήγορον εὔρηκα τῆς λύσεως τοῦ ἐλληνικοῦ προβλήματος;

Μέχρι τῆς ἐμφανείας τοῦ χρονικοῦ τούτου σημείου ὑπέρτατον ἐπιβάλλεται ἡμῖν καθῆκον ἡ πίστις πρὸς τὴν ἔλευσιν

αὐτοῦ, ἀλλὰ πρὸ παντός ἡ σκέψις καὶ ἡ ἐργασία. Οὔτε αἱ ἱστορικαὶ περγαμηναὶ παλαιᾶς εὐγενείας, οὔτε τὰ φυσικὰ ἢ τὰ ἐπίκτητα προσόντα ἀρκοῦσι μόνον πρὸς τὴν πραγμάτωσιν μεγάλων ἐθνικῶν ἰδεῶν, ὅποτε τούτων δὲν γίνεται ἡ προσήκουσα καὶ πεφωτισμένη χρῆσις. Ἡ ἱστορία τῆς γερμανικῆς καὶ τῆς ἰταλικῆς ἐνότητος μαρτυρεῖ τοῦτο. Ὑπάρχει ἀνάγκη ἐπισημοτέρων καὶ ἀξιοπιστοτέρων ἀποδείξεων; Ἀμφιβάλλω.

Τοιαύτην ἔχουσι τὴν αἰτίαν αἱ δημοσιευόμεναι σήμερον Ἐπιστολαί. Ἐχουσιν ἀντικείμενον τὸ μέγα, τὸ κοσμοϊστορικὸν δράμα τῆς ἐξελιξέως τῆς ἰδέας τῆς γερμανικῆς ἐνότητος, οὗ κατακόρυφον σημεῖον παρίσταται ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας, οὗ τὸ εἰμαρμένον τέλος ἀνήγγειλαν προχθές τὰ τηλεγραφικὰ πρακτορεῖα. Εἰς αὐτὸν ἀνήκει ἡ δόξα, ὅτι ἐπεσφράγισε τελευταῖος τὸ ἐθνικὸν ἔργον. Αὐτὸς ἀνέλαβε πρὸ τῶν γενεῶν τοῦ μέλλοντος τὴν εὐθύνην τῆς ἐκτελέσεως, ἣτις ἤδη πρόκειται περιφανῆς καὶ τελεία. Ἀλλ' ὁ ἀνατρέχων εἰς τὴν ἐπισκόπησιν τοῦ παρελθόντος, θέλει κατανοήσῃ, ὅτι τὸ μέγα τοῦτο ἔργον ὑπῆρξεν ἡ συνέχεια προγενεστέρας ἐθνικῆς σκέψεως καὶ ἐνεργείας, ἐπίσης λαμπρᾶς καὶ ἀξιοθαυμάστου, καθ' ὅσον τὰ προσκόμματα ἦσαν μεγάλα καὶ δυσυπέροβλητα. Ἡ ἐθνικὴ αὕτη ἐργασία εἶνε ἀξία μελέτης καὶ ἀναπαραστάσεως.

Ἀλλ' ἄρα γε οὐχὶ καὶ μιμήσεως;

Οὐδὲν εἰσηγοῦμαι περὶ τῆς φύσεως καὶ τοῦ εἴδους τῶν Ἐπιστολῶν τούτων. Ἐν μόνον προσθέτω. Γραφεῖσαι κατὰ πρῶτον πρὸς ἐκδήλωσιν ἀμέσων προσωπικῶν αἰσθημάτων, ἔν' ἀναγνωσθῶσι παρ' ἐνὸς μόνου ἀνθρώπου, φέρουσι κατ' ἀνάγκην τὸν ἀρχικὸν τύπον. Ἄγνοῶ, εἰ τοῦτο ἔσται μειονέκτημα ἢ πλεονέκτημα. Ὅτι μὲ παρωθεῖ ἤδη νὰ παραδώσω αὐτὰς εἰς τοὺς εὐρυτέρους κύκλους τῆς ἐλληνικῆς δημοσιότη-

τος, εἶνε ἢ πεποιθήσεις περί τινος χρησιμότητος αὐτῶν. Ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐθνικῇ διαπαιδαγωγῆσει ἢ μελέτῃ τῆς ιστορικῆς ἐξελίξεως λαῶν, ὑπὸ τὰς αὐτάς μεθ' ἡμῶν συνθήκας εὐρεθέντων, εἶνε εἰς τῶν προσφουεστάτων πρὸς τὴν ἐθνικὴν ἀνατροφὴν τρόπων. Τοῦτο ἐσκεπτόμην ἄλλοτε, ρίπτων ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς σκέψεις μου, τὸ αὐτὸ αἴσθημά με παρακινεῖ καὶ σήμερον, ἐξάγοντα τὰς σκέψεις ταύτας ἀπὸ τῆς σκοτίας, ἐν ἣ ἢ πρὸ ἱκανῶν ἐτῶν εὐρίσκονται ἀποκείμεναι.

Θέλει ἐπέλθῃ δι' αὐτῶν εὐχάριστόν τι ἀποτέλεσμα; Ἄρα γε τὸ ἐλληνικὸν δένδρον κέκτηται ἐν ταῖς ἀρτηρίαις αὐτοῦ τὸν δημιουργικὸν ἐκείνον χυμὸν, διὰ τῆς ἰσχυρᾶς τοῦ ὁποίου δραστηριότητος καὶ ἐνεργείας ἔσται δυνατόν νὰ παραχθῶσιν εὐρωστοὶ καρποί; Ὁ χρόνος θέλει τὸ ἀποδείξῃ. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ἀναμείνωμεν τὰ διδάγματα τοῦ χρόνου, καλούμεθα νὰ ἐργασθῶμεν. Θέλομεν συναντήσῃ προσκόμματα καὶ δυσχερείας. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἐν τοιαύτῃ περιστάσει θέλομεν ἀποδείξῃ, κατὰ πόσον εἴμεθα ἀνώτεροι αὐτῶν, ἱκανοὶ νὰ ἀντεπεξέλθωμεν. Ἡ δάφνη τῆς ιστορικῆς ἀθανασίας ἀνήκει εἰς τοὺς ἐργαζομένους λαούς. Καὶ ἐξέλιπεν ἀφ' ἡμῶν ἢ ἐσωτερικὴ πρὸς ἐθνικὴν ἐργασίαν ὄρμη; Ἡ μὴ ἐμαράνθη τὸ ἱερὸν δένδρον τοῦ Ἀπόλλωνος, οὐ τὰ ἄνθη προωρίζοντο ἄλλοτε νὰ στέψωσι τὸν νικητὴν τῶν ἐλληνικῶν ἀγώνων ἀπὸ τῶν ὀχθῶν τοῦ Ἰλισσοῦ καὶ τοῦ Εὐρώτα;

Ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων ἡ ρωμαϊκὴ αὐτακρατορία τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους ἦτο νεκρὸν γράμμα, γεωγραφικὴ ἰδέα, ἀντικείμενον χλεύης καὶ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν φίλων. Ἡ ἐθνικὴ ἐνότις εἶχεν ἐκλίπη, καὶ μετ' αὐτῆς ἡ αὐθυπόστατος ἐνέργεια. Μετὰ ταῦτα ἐπῆλθον θλιβεραὶ ἡμέραι διὰ τὸν τόπον, καταστάματα ἔρμαιον τῆς φιλοδοξίας καὶ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἐξωτερικῶν πολεμίων. Ἀλλ' ἡ ἰσχυρὰ φυλὴ, παρὰ τὴν ταπείνωσιν,

ἐξηκολούθει ἐργαζομένη, ἵνα παραγάγη τὰ ἕξοχα δημιουργικά πνεύματα, ὑπὸ τὴν ὑπέροχον τῶν ὁποίων ἐνέργειαν ἐκτῆσατο ἐπὶ τέλους ἐθνικὴν ἐνότητα καὶ ὑπεροχὴν.

Σήμερον ὁ γερμανικὸς κόσμος διατελεῖ εἰς τὸ ἄκρον ἄωτον τῆς ἱστορικῆς αὐτοῦ δυνάμεως καὶ δόξης. Ἔχει τὸν πρῶτον λόγον ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμασι, ἐν τῇ στρατιωτικῇ τέχνῃ καὶ ἐν τῇ πολιτικῇ ἐπιτυχίᾳ. Πρὸ τῶν δεδομένων δὲ τούτων ἐπιβάλλεται ἔτι μᾶλλον ἢ ἔρευνα καὶ ἡ μελέτη τοῦ φαινομένου τούτου, ὡς καὶ τῶν γενεσιουργῶν αὐτοῦ αἰτίων.

Τοῦτο σκοποῦσιν αἱ δημοσιευόμεναι σελίδες.

Α΄.

Ἡ Πατρίς.

Ἐν Λειψία τῇ 3 Σεπτεμβρίου 1874.

Αἰμύλιε,

Χθὲς ὁ γερμανικὸς κόσμος ἐώρτασε καὶ πάλιν τὴν ἐπέτειον τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ἀποκαταστάσεως καὶ ἐνότητος. Πάνδημος ὑπῆρξεν ἡ ἐορτή, ἣν ἐτέλεσαν πασῶν σχεδὸν τῶν μερίδων οἱ ὄπαδοί, διότι ὑπὲρ τὰ πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ συμφέροντα, ἅτινα τοὺς διαιροῦσι, κρατεῖ ἔν καὶ μόνον, τὸ τῆς γερμανικῆς πατρίδος. Ἡ δευτέρα Σεπτεμβρίου εἶνε, ὡς γινώσκεις, τὸ ἐθνικὸν Πάσχα τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ, διότι κατ' αὐτὴν ἐγένετο ἡ νίκη τοῦ Σεδάν, συνεπεία τῆς ὁποίας ἀνεκηρύχθη ἡ νέα γερμανικὴ αὐτοκρατορία ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ὡς τὸ ὄρατὸν σύμβολον τῆς ἀπὸ τοσοῦτων αἰῶνων προσδοκωμένης πολιτικῆς ἐνότητος ταῦ γερμανικοῦ ἔθνους. Διατελῶ ἀκόμη ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τῆς χθесινῆς ἡμέρας, Αἰμύλιε, ζωηρὰς ἐντυπώσεις, ἃς προκαλοῦσιν αἱ ἐν τῷ βίῳ τῶν λαῶν μεγάλαι ἐθνικαὶ ἡμέραι. Σὺ βεβαίως, ψυχρὸς μᾶλλον καὶ σκεπτικὸς τὸν χαρακτῆρα, ἤθελες σαρκάση καὶ πάλιν τοὺς παιδικοὺς ἐνθουσιασμούς μου ἐπὶ τῇ ἐορτῇ λαοῦ, μηδὲν κοινὸν πρὸς ἡμᾶς ἔχοντος, ἀντιθέτου δ' ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις κατὰ τὸν χαρακτῆρα. Ἄλλ' εἶνε τοσοῦτον ἀγαθός.

καὶ γλυκὺς ὁ σαρκασμὸς σου, ὥστε προκαλεῖ ἄνευ ἔνδοιασμοῦ τὴν συγγνώμην. Σὲ συγχωρῶ μακρόθεν, ἂν μὲ σαρκάζῃς καὶ κατ' αὐτὴν τὴν στιγμὴν, ὡς σε συνεχώρουν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, εἰρωνευόμενον τὸν ἀφελῆ τῶν Γερμανῶν ἐνθουσιασμὸν ἐπὶ τῇ ἐπετείῳ τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἐνότητος. Σὺ ἤδη ἐν Παρισίοις διαμένων καὶ ἐμπεφορημένος κατὰ τὸ σύνηθες γαλατικῶν ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων, στενοχωρεῖσαι ἴσως περισσότερο ἢ ἄλλοτε ἐπὶ τῇ φιλαυτίᾳ τῶν Γερμανῶν, μετὰ κόμπου ἑορταζόντων τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἡμέραν καὶ οἰκτεῖρεις ἐμὲ ἐπὶ τῷ φιλογερμανισμῷ μου. Ὄταν δὲ θὰ ἀναγινώσκῃς τὴν ἐπιστολήν μου, συμπεραίνω ὑπὸ ποίας ἀδημονίας θέλεις καταληφθῆ ἐπὶ τῇ μονομανίᾳ μου ταύτῃ. Ἄλλ' ἔνεκα τούτου ἐγὼ δὲν στενοχωροῦμαι, οὐδὲ διστάζω νὰ σοὶ ἐκθέσω καὶ πάλιν τὰ αἰσθήματά μου καὶ τὰς σκέψεις μου, ὡς ἔπραξα τοῦτο πολλάκις περὶ τοσοῦτων ἄλλων γερμανικῶν θεμάτων, περὶ πολλῶν ἐκ τῶν ὁποίων ἐγινωσκον, ὅτι ἤκιστα διαφέρεισαι, ἐνῶ ἐν τούτοις μετὰ διαφέροντος παρηκολούθεις τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν. Ἴσως τὸ σημερινὸν θέμα δὲν εἶνε διὰ σέ τοσοῦτον εὐχάρι καὶ ἐπαγωγόν, ὅσον ἄλλα ἐκ τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἠθικοῦ βίου τῆς Γερμανίας. Ἄλλ' ἀφοῦ ἐν τῇ φιλικῇ εὐμενείᾳ σου παρέσχες ζωηρὸν πάντοτε διαφέρον εἴτε διὰ τὰς συνδιαλέξεις μου, εἴτε διὰ τὰς ἐπιστολάς μου, λαμβάνω καὶ πάλιν τὸ φιλικὸν θάρρος νὰ ἀπασχολήσω στιγμὰς τινὰς ἐκ τοῦ βίου σου, ὃν ἴσως ἔχεις διερρυθμισμένον πρὸς ἄλλα ἀντικείμενα, μᾶλλον προσφιλῆ καὶ διαφέροντα.

Σοὶ ἔλεγον λοιπόν, ὅτι καὶ πάλιν ἑώρτασα χθὲς μετὰ τῶν Γερμανῶν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἡμέραν τῆς δευτέρας Σεπτεμβρίου. Λεπτομερείας περὶ τῆς ἑορτῆς δὲν σοὶ ἀφηγοῦμαι, διότι δὲν διατελεῖς ξένος πρὸς τὰ ἔθιμα τῶν Γερμανῶν κατὰ

τάς τοιαύτας ἡμέρας. Διῆλθον ὅλην τὴν ἡμέραν μετὰ τῶν γνωστῶν σοι κοινῶν φίλων ἐν πλήρει ἁρμονίᾳ καὶ ἀνακοινώσει ἰδεῶν, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀντιθέσεως ἢ συζητήσεως. Ἐγὼ μόνος ἤμην μετὰ αὐτῶν ξένος, ἀλλὰ κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκεῖνας εἶχον λησμονήσῃ τοῦτο, ἵνα μετάσχω ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τῆς ἐορτῆς τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ξενίζομαι. Καὶ ἐκεῖνοι ἐν τῇ ἐθνικῇ αὐτῶν μέθῃ παρεῖδον σχεδὸν τοῦτο, ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἐορτάσιμος συναναστροφή εἶχε χαρακτῆρα καθ' ὀλοκληρίαν γερμανικόν. Ἄλλ' ὅτε περὶ τὸ μεσονύκτιον ἀπεχωρίσθημεν, ὅτε ἀπεμονώθην ἐν τῇ βαθεῖα σιγῇ τῆς νυκτός, τότε κατελήφθην ὑπὸ τῆς βαθείας ἐκείνης μελαγχολίας, ἣτις ἐνίοτε ἐκ προσωπικῶν ἢ γενικωτέρων αἰτίων μὲ καταλαμβάνει. Τότε μόνον ἠσθάνθην, πόσον ἐγὼ ἤμην δυστυχῆς, καὶ ἐκεῖνοι εὐτυχεῖς, ἐγὼ πτωχός, ἐκεῖνοι δὲ πλούσιοι, πλούσιοι κατὰ τὰ ἐθνικὰ ἀγαθὰ, τὴν δόξαν, τὴν δύναμιν, ἐγὼ δὲ πάντων τούτων ἐστερημένος. Ἰατρὶς μὴ ἰσχυρά, μὴ ἔνδοξος, μὴ σημαίνουσα, εἶνε δυστυχῆς, δυστυχεῖς δὲ οἱ εἰς αὐτὴν ἀνήκοντες. Ἄλλ' ὅτε ἡ πατρίς αὕτη εἶνε δούλη, διεσπασμένη ἐθνικῶς, οἶκτον μόνον καὶ ἔλεος ἐπικαλουμένη, τότε ἡ δυστυχία καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς θλίψις εἶνε τραγικωτέρα. Ἐντεῦθεν ἡ νυκτερινὴ θλίψις μου μετὰ τὴν εὐθυμίαν τῆς ἡμέρας. Διῆλθον τὴν νύκτα ἄγρυπνος· πλεῖστα δὲ σκέψεις μελαγχολικαὶ μὲ ἀπησχόλησαν. Καὶ θέλω νὰ σε καταστήσω κοινῶν τῶν θλίψεών μου τούτων, διότι σὺ γινώσκεις νὰ συμμερίζησαι μόνος τοὺς μυχαιτάτους πόθους μου, τὰς σκέψεις μου, τὰ κατέχοντά με ἰδεώδη.

Καὶ ἤδη ἀκολουθήσον τῶν σκέψεών μου τὸν ροῦν, Αἰμύλιε.

Ὁ ἄνθρωπος φύσει ρέπει πρὸς τὴν ὑπεροχὴν. Τὸ ἐλατήριον τοῦτο εἶνε τὸ κατ' ἐξοχὴν ἠθικὸν κέντρον ἐν τῷ βίῳ αὐτοῦ, ὅστις ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει θὰ ἦτο ἐστερημένος πά-

σης γοητείας και χάριτος. Ἄλλ' ἢ πρὸς τὴν ὑπεροχὴν ροπὴ αὕτη δὲν εἶνε τὸ πρόσταγμα τῶν ἀτομικῶν μόνον ἡμῶν δυνάμεων, ἀλλὰ κατ' ἐξοχὴν φέρει τὸ γνῶρισμα τῆς ἀπὸ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου ἀπορρεούσης και μετ' αὐτοῦ δρώσης ἀτομικῆς δυνάμεως. Ἐντεῦθεν ὁ ἄνθρωπος δὲν εὐχαριστεῖται αὐτὸς μόνος, ὑπερέχων και ἐπιβαλλόμενος ὡς ἄτομον, ὡς ἀπλῆ μονάς τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἀδιαφορῶν δὲ περὶ τῶν εἰς τὸ σύνολον τοῦτο ἀνηκόντων. Τὸ αἶσθημα τοῦτο εἶνε τὸ δημιουργοῦν τὴν ἐθνικὴν συνείδησιν τοῦ ἀνθρώπου, ἀμέσως ἐκδηλουμένην ἐκ τῆς συνειδήσεως τῆς κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης και δυνάμεως. Παρὰ τῷ ἀληθῶς ἠθικῷ, παρὰ τῷ ἀληθῶς ἀνεπτυγμένῳ ἀνθρώπῳ, τὸ αἶσθημα τοῦτο εἶνε τὸ ὑπερτατον τῶν κοινωνικῶν αἰσθημάτων. Δύνασαι νὰ εἶσαι ἀτομικῶς τετιμημένος και ἰσχυρός, νὰ θαυμάζησαι και νὰ λατρεύησαι παρὰ πάντων, ἀλλ' ὅταν ἡ τιμὴ αὕτη και ἡ ἰσχὺς δὲν συμπίπτωσι μετὰ τοῦ ἐθνικοῦ σου ιδεώδους και μεγαλείου, εἶνε ψευδῆ, κολακεύοντα μόνον διεφθαρμένους χαρακτῆρας, οὐχὶ δὲ γενναίους και ἰσχυρούς. Ὅστις δὲν ἔχει πατρίδα μεγάλην, ἔνδοξον, ἐλευθέραν, γεραιομένην και ἐπιβαλλομένην, ὅστις δὲν ἔχει πλήρη ἐθνικὴν συνείδησιν, τιμωμένην ἐν τῷ ἀδύτῳ τῆς σκέψεως αὐτοῦ και ἐν τῇ σκέψει τῶν ὁμοίων του, ἐκεῖνος στερεῖται ἐνὸς τῶν πολυτιμοτάτων ἀγαθῶν, ἅτινα καταγλαΐζουσι τὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῶν ἀτομικῶν και κοινωνικῶν αὐτοῦ ἀρετῶν. Και ἤδη ἐννοεῖς, διὰ τί κατελήφθην ἐξ ἀθυμίας, Αἰμύλιε, και διὰ τί ἐπόθουν νὰ σε ἔχω κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην μετ' ἐμοῦ, κοινωνὸν τῶν θλίψεών μου και παρήγορον. Ἡθέλομεν ἀνταλλάξῃ σκέψεις, ἐλπίδας, πόθους, ἠθέλομεν δημιουργήσῃ, ἔστω και ἐν νεφελοκοκκυγικῇ παραστάσει, τὸν ἀόρατον κόσμον τοῦ ἐθνικοῦ μέλλοντος, ὅστις εἰ και ψευδῆς και ἀπα-

τηλός, εἶνε ἡ τελευταία ἄγκυρα τῆς παραμυθίας καὶ τῶν ἐλπίδων. Ἡθέλομεν τανύσῃ τὰς πτέρυγας τῆς σκέψεως καὶ τῆς φανταστικῆς δημιουργίας πρὸς τὴν μεγάλην τοῦ ἔθνους ιδέαν, ἄνευ τῆς ὑπάρξεως τῆς ὁποίας θὰ ἤμεθα τόσον δυστυχεῖς, ἄτε ἐστερημένοι τῶν προσφιλεστάτων ἡμῶν ἀντικειμένων.

Ubi bene, ibi patria, εἶπέ ποτε ὁ Ρωμαῖος, κεκορεσμένος ἤδη τοῦ αἰσθήματος τῆς πατρίδος, ἐστερημένος τῆς συνειδήσεως ἐκείνης, ἣτις ἐνέπνεεν ἄλλοτε αὐτῷ τὰς μεγίστας τῶν ἀρετῶν. Ὅπου εὐημερεῖ τις, ὅπου τιμᾶται, ὅπου δοξάζεται, ἐκεῖ εἶνε καὶ ἡ πατρίς του. Οἰκτείρωμεν τὴν τοιαύτην κοινωνίαν, Αἰμύλιε. Ὅσον αὕτη καὶ ἂν παρίσταται ἐπὶ τινὰς στιγμὰς μεγάλη, ἰσχυρά, δὲν θέλει παρέλθῃ πολὺς χρόνος, καὶ θέλει καταρρεύσῃ. Οἱ κάτοικοι τῆς τοιαύτης κοινωνίας συνεκεντρώθησαν ἐν τῇ ἀτομικῇ αὐτῶν συνειδήσει, ἀποκαρτεροῦντες. Πᾶσα αὐτῶν σκέψις ἀφορᾷ εἰς τὸ ἀτομικὸν κέρδος καὶ συμφέρον· οἱ καθολικοὶ δεσμοὶ τῆς ἀλληλεγγύης καὶ τῆς ἀμοιβαιότητος διεσπάσθησαν, καὶ δὲν ὑπολείπεται ἐκ τοῦ μεγάλου κοινωνικοῦ πανδαιμονίου, ἐν ᾧ βιοῦσιν, ἢ τὸ ἀτομον μόνον, ὁ μεμονωμένος ἄνθρωπος, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης, κοινωνικῆς συνθέσεως, βιῶν καὶ εὐφραϊνόμενος ἐπὶ ἐρειπίων, ὑπὸ τὰ ὁποῖα εἶνε προωρισμένος καὶ οὗτος ἡμέραν τινὰ νὰ καταπέσῃ καὶ νὰ ταφῇ.

Καὶ ἰδοὺ διὰ τί, Αἰμύλιε, ἡ ιδέα τῆς πατρίδος, ἡ συνειδήσις τῆς εὐτυχίας αὐτῆς καὶ ἀκμῆς, εἶνε τὰ ὑψίστα τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν ἀγαθῶν τοῦ ἀνθρώπου. Διότι ὁ ἄνθρωπος ὑφίσταται σύναμα ὡς ἀτομικὸν καὶ ὡς κοινωνικὸν ὄν, ὡς μέλος τῆς μικρᾶς ἑαυτοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς μέλος τῆς μεγάλης, τῆς κοινῆς οἰκογενείας, τῆς πατρίδος. Ἄνευ τῆς συνθέσεως τῶν δύο τούτων ἠθικῶν παραγόντων ἐπέρχεται ἡ

πλήρης διάσπασις, ἢ δυσαρμονία ἐν τῷ βίῳ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀληθὴς πατρίς, τουτέστιν ἡ ἠθικῶς ὑπερέχουσα καὶ τιμωμένη κοινωνία, εἶνε τὸ λαμπρότατον θυσιαστήριον, πρὸς ὃ κατευθύνεται ἡ ἠθικὴ ἡμῶν προσευχή, καὶ ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἐξέρχεται ἀγνή, ἄσπιλος καὶ ἀμόλυντος πᾶσα ἔμπνευσις, πᾶσα ἰδέα καὶ πᾶσα σκέψις.

Ἐν ἔτει 1804, ὁ φιλόσοφος Φίχτης, παρηγορῶν ἑαυτὸν καὶ τοὺς συμπατριώτας του διὰ τὴν κατάπτωσιν τῆς μεγάλης πατρίδος, ἔλεγεν, ὅτι ἡ ἀληθὴς πατρίς τοῦ πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, τοῦ Εὐρωπαίου ἐπὶ παραδείγματι, εἶνε ἐκείνη, ἣτις ἴσταται ἐν τῇ κορυφῇ τοῦ πολιτισμοῦ. Εἶνε ἀφηρημένη βεβαίως, συγκεχυμένη ἢ τοιαύτη φιλοπατρία, ἐπίβουλος, ἄτε διαγράφουσα ἐκ τῆς συνειδήσεως ἡμῶν τὴν εἰκόνα τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος, ἐκείνης, ἐν ἣ κατὰ πρῶτον εἶδομεν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, ἐν ἣ ἠκροάσθημεν τοὺς μελωδικοὺς φθόγγους τῶν βαυκαλημάτων τῆς μητρὸς, ἐκείνης, τῆς ὁποίας φέρομεν τὸν ἐθνικὸν τύπον καὶ τὴν ἰδιοφυίαν· ἀλλ' ὁ φιλοσοφικὸς τύπος ἐθνικῆς πατρίδος εἶνε ἀπαράμιλλος. Ἐκ τούτου διδασκόμεθα, ὅτι πρέπει ἅπαντες νὰ προσπαθῶμεν, ἵνα ἡ πατρίς ἡμῶν ἦ ἱκανὴ νὰ ἴσταται εἰς τὰς κορυφὰς τοῦ πολιτισμοῦ, νὰ ἐργαζώμεθα πρὸς τοῦτο, πᾶσα δ' ἡμῶν σκέψις καὶ ἐνέργεια νὰ ἔχη σκοπὸν τὴν ἐπίτευξιν τοῦ ὑπερτάτου τούτου ἀγαθοῦ. Ἀλλ' ὅτε ἡ πατρίς ἐνὸς ἀτόμου ἀνυψώθη ποτὲ εἰς τὰς κορυφὰς ταύτας, πλήρης λαμπρότητος καὶ δόξης, δὲν ἔχει ἄρά γε τοῦτο μείζονα ὑποχρέωσιν νὰ ἐργασθῇ, νὰ ταλαιπωρηθῇ, νὰ πράξῃ πᾶν ὃ τι ἐπιβάλλεται αὐτῷ ὑπὸ τῶν καθηκόντων πρὸς ἐπανάκτησιν τῶν ἀπολεσθέντων τῆς ἐθνικῆς δόξης προμαχώνων; Τίς ὁ δυνάμενος ν' ἀρνηθῇ τὴν πρόσθετον ταύτην ὑποχρέωσιν;

Ἡ ἀδιαφορία περὶ τῆς πατρίδος ἐν Γερμανίᾳ ἦτο, ὡς

γινώσκεις Αιμύλιε, ὁ κληρὸς τῶν ἐκλεκτοτάτων πνευμάτων κατὰ τὰς τελευταίας ἡμέρας τῆς παντελοῦς αὐτῆς καταπτώσεως, αἵτινες εὐτυχῶς ὑπῆρξαν αἱ παραμοναὶ τῆς ἐξεγέρσεως καὶ τῆς πραγματικῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας. Ἀρχομένου τοῦ αἰῶνος τούτου εἶχεν ἡ Γερμανία τὴν ἡγεμονίαν ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κόσμου. Ἀπὸ τῆς μικροσκοπικῆς Βαϊμάρης οἱ δύο μεγάλοι Διόσκουροι τῆς ποιήσεως καὶ τῆς τέχνης ἐξέπεμπον τὸ λαμπρὸν αὐτῶν φῶς. Εὐθύς δ' ὡς εἶχε κλείσῃ τὰ ὄμματα αὐτοῦ ὁ ἐπαναστάτης τῆς Καινιζβέργης, ὁ κριτικὸς τοῦ Ὁρθοῦ Λόγου, διεδέχοντο αὐτὸν ἐπὶ τοῦ εὐρυτάτου σταδίου τῶν φιλοσοφικῶν ἐρευνῶν οἱ τρεῖς ἀπόστολοι τοῦ τολμηροτάτου ἰδανισμοῦ, ὁ Φίχτης, ὁ Σχελίγγιος καὶ ὁ Ἐγκελος· καὶ μετ' αὐτῶν ὅποσοι ἀστέρες ἐν τῷ πνευματικῷ οὐρανῷ τῆς Γερμανίας, καθ' ἀπάσας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ ἀνθρωπίνου ἐπιστητοῦ! Ἀλλ' ἐνῷ ἡ Γερμανία εἶχε τὴν ἡγεμονίαν ταύτην ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ἐν ταῖς ἐπιστήμασι, ἐν τῇ πολιτικῇ καὶ κατὰ τὰς διεθνεῖς σχέσεις ἦτο καταπεπονημένη καὶ τετραυματισμένη. Ἐν ἔτει 1805 ἡ ἁγία ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία τοῦ γερμανικοῦ ἔθνους μετὰ ποικίλας περιπετείας ἐπεράτου τὴν ἱστορικὴν αὐτῆς ἀποστολὴν. Ἡ αὐτοκρατορικὴ αἴθουσα τοῦ *Römer* τοῦ Φραγκοφορτίου, ἐν ἣ εὐρίσκονται νῦν φυλαττόμενα τὰ ὁμοιώματα τῶν Γερμανῶν αὐτοκρατόρων τοῦ παρελθόντος, ἐκλείσθη ἐς αἰεὶ ὑπὸ τοῦ νέου τῶν Γαλατῶν Βρέννου, ἀρπάσαντος τὸ σκῆπτρον τῆς νέας ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας ἐξ ὀνόματος τοῦ δικαίου τῆς ἐπαναστάσεως. Ἐν ἔτει 1807 ἡ Πρωσσία τοῦ Μεγάλου Ἐκλέκτορος καὶ τοῦ Μεγάλου Φρειδερίκου, ὁ τελευταῖος προμαχὼν τῆς γερμανικῆς ἀνεξαρτησίας, ἐπιπτεν ἐν Ἰένῃ ἄτονος καὶ συντετριμμένη πρὸ τῆς δυνάμεως τοῦ Ναπολέοντος. Οὐδὲ σκιά ἐθνικῆς ἰσχύος ἐναπελείφθη. Γερ-

μανοὶ ἠγεμόνες κατέστησαν ταπεινοὶ δορυφόροι καὶ ὑπασπισταὶ τοῦ εὐτυχοῦς δορικτήτορος, ὃν ὁ Ἐγγελοσ ἀπεθαύμαζεν ὡς τὴν ἀληθεστάτην ἐνανθρώπησιν τοῦ παγκοσμίου πνεύματος, ὃν ὑπηρετεῖ ὁ Ἰωάννης von Müller, ὁ δὲ Γκαίτης ἠὺγνωμόνει ἐπὶ κολακευτικῇ τινι φράσει, προσωπικῶς εὐνοϊκῇ, ἀλλ' ἐθνικῶς ἐξευτελιστικῇ (1). Τοιαύτη ἦτο ἡ Γερμανία κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐθνικῆς ταπεινώσεως. Ἡδύνατο νὰ ἐπιδείξῃ ἔξοχά τινα πνεύματα ἐν τοῖς γράμμασι καὶ ταῖς ἐπιστήμασι, πρῶτοντα προηγηθείσης ἱστορικῆς ἐργασίας, ἀλλ' ἠθικῶς καὶ ἐθνικῶς ἦτο μικρὰ καὶ τεταπεινωμένη.

Εἶδες, Αἰμύλιε, ὅτι ἡ πατρίς δὲν εἶνε μεγάλη μόνον, ὅτε κέκτηται μεγάλους φιλοσόφους, συγγραφεῖς καὶ ἐπιστήμονας, ἀλλ' ἰδίᾳ, ὅτε κέκτηται ἐθνικὸν χαρακτῆρα, ὑψηλοφροσύνην, ἐπιβάλλουσα τὸν κυρίαρχον αὐτῆς λόγον ἐν τῇ πολιτικῇ. Ἐνδεχομένη τις ἀκμὴ εἶνε παροδικὴ καὶ φαινομενικὴ μόνον. Ἄνευ πολιτικῆς δυνάμεως καὶ ἐθνικῆς σημασίας θέλει καταπέσῃ θάπτον ἢ βραδύτερον. Τὰ ἐκ τοῦ δένδρου ἀναβλαστήσαντα ἄνθη θέλουσι φυλλορροήσῃ ἐπὶ τέλους, ἐκλειπόντων τῶν ζωτικῶν χυμῶν τῆς ἐνεργείας, ἐξουδετερουμένης καὶ ἀποσβεννυμένης ἐν τῇ ἐθνικῇ ἀτονίᾳ καὶ ἐκμηδενίσει.

Ἄλλ' ἐκ τῆς ὀδυνηρᾶς ταύτης ταπεινώσεως ἔμελλε νὰ προέλθῃ ἐν βραχυτάτῳ χρόνῳ ἡ ἐθνικὴ ἐξέγερσις καὶ παλιγγενεσία. Ἡ γερμανικὴ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας, ἣν ἀπ' αἰῶνων ἐκαλλιέργησαν μεταξὺ τοσοῦτων ἄλλων ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Φρειδερίκος, ἦν ὀλίγον πρότερον ἐθεράπευσαν ὁ Λέσσιγγ καὶ ὁ Σχίλλεροσ, ἀπεκαλύφθη ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἀκμῇ καὶ ρώμῃ, ἅμα τῇ ἀτυχεῖ πανωλεθρίᾳ τῆς Ἰένης.

(1) Ὁ Ναπολέων, ἰδὼν τὸν Γκαίτην εἰσερχόμενον πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ ἐν Ἐρφούρτῃ, εἶπεν εἰς τινὰ τῶν ὑπασπιστῶν του : « Voilà un homme », καὶ ὁ Γκαίτης κατεκολακεύθη ἐπὶ τούτῳ !

Καὶ ἔδοσαν τὴν χεῖρα ἀλλήλοις πάσης τάξεως καὶ πάσης ἰδιοσυγκρασίας ἄνδρες καὶ πολῖται, καὶ συνεμάχησαν πᾶσαι αἱ ιδέαι καὶ αἱ θεωρίαι. Ἡ μοναρχία κατῆλθεν ἀπὸ τοῦ θρόνου αὐτῆς καὶ κατέστη λαϊκωτέρα καὶ ἐθνικωτέρα. Ἡ ποίησις καὶ ἡ φιλοσοφία ἀπηνήθησαν τὰ χιμαιρικὰ αὐτῶν ὄνειροπολήματα καὶ κατέστησαν πραγματικώτεροι. Τὸ ἔθνος ἔγνω τὴν ἑαυτοῦ ἀποστολὴν καὶ ἔκτοτε ἤρξατο ἡ μεγάλη ἐργασία, ἣτις ἐκδηλωθεῖσα τὸ πρῶτον κατὰ τοὺς ὑπὲρ ἀπελευθερώσεως τῆς Γερμανίας ἀπὸ τοῦ κατακτητοῦ ἀγῶνας, κατέληξεν εἰς τὰ γεγονότα τοῦ 1870, δι' ὧν ἐγκαθιδρύθη ἡ νέα γερμανικὴ αὐτοκρατορία καὶ ἐνότης.

Τὴν κοσμοϊστορικὴν ἐξέλιξιν τοῦ μεγάλου τούτου γερμανικοῦ δράματος ἀγρυπνος ἐσκεπτόμην, Αἰμύλιε, κατὰ τὴν παρελθοῦσαν νύκτα, ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις τῆς χθεσινῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς. Ὅποια περιπετειώδης διὰ τῶν αἰῶνων ἱστορία! Ὅποσα δὲν παρέχει διδάγματα εἰς τὸν σοφὸν καὶ εἰς τὸν ἄσοφον, εἰς τὸν ἰθαγενῆ καὶ εἰς τὸν μὴ τοιοῦτον! Διεξῆλθον πλέον ἢ ἅπαξ τὰς σελίδας τοῦ δράματος τούτου, ἔσχον ἐξ αὐτῶν συγκινήσεις, ἀλλ' ἅμα καὶ μαθήματα καὶ παρορμήσεις. Ἡ ἱστορία, ἣτις εἶνε ἀποκάλυψις, εἶνε τὸ διδακτικώτατον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος βιβλίον. Αὕτη ἐρμηνεύει τὰ ἀπόρρητα τοῦ παρελθόντος, καθοδηγοῦσα ἡμᾶς ἐν ταῖς ἀδήλοις τρίβοις τοῦ ἐνεστῶτος καὶ τοῦ μέλλοντος.

Ἐπιθυμῶ νὰ σὲ καταστήσω κοινωνὸν τῶν ἐκ τῶν ἱστορικῶν τούτων σελίδων διδαγμάτων, ἅτινα δι' ἡμᾶς κέκτηνται διπλῆν τὴν σημασίαν, τῆς ἐκ τῆς σπουδῆς καὶ γνώσεως τέρψεως καὶ τῆς μιμήσεως. Καὶ σὺ καὶ ἐγὼ ἔχομεν ἀνάγκην ἐποικοδομήσεως ἐκ τῶν παραδειγμάτων τούτων. Ἡ ἀπόστασις τοῦ τόπου δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐπικοινωνίαν καὶ ἀνταλλαγὴν τῶν σκέψεων ἡμῶν, τῶν ἰπόθων καὶ

τῶν ἐλπίδων. Ἀλλὰ δυνάμεθα νὰ ἐκδηλώσωμεν τὰ αἰσθήματα ταῦτα δι' ἄλλου τρόπου ἀνακοινώσεως τῶν ἰδεῶν. Ἡ δὲ μυστικὴ ἀπόλαυσις τῆς τοιαύτης πνευματικῆς συγκοινωνίας εἶνε ἴσως ἡδυτέρα τῆς ἐκ τοῦ σύνεγγυς.

Ἐντεῦθεν αἱ νέαι αὐταὶ ἐπιστολαὶ μου περὶ τῶν ἀγώνων, οἵτινες ἐγένοντο πρὸς ἐπίτευξιν τῆς γερμανικῆς ἐνότητος, ἥς τὴν ἐπέτειον χθὲς ἐώρτασα μετὰ τῶν Γερμανῶν. Λαμβάνω τὴν γραφίδα μετὰ τινος εὐαρέστου συναισθήματος, διότι διπλοῦν με κινεῖ κέντρον, τὸ αἶσθημα τῆς προσωπικῆς εὐχαριστήσεως ἐκ τῆς μελέτης ταύτης, ἀλλ' ἰδίᾳ τὸ αἶσθημα, ὅτι ρίπτων ἐπὶ τοῦ χάρτου τὰς σκέψεις μου, ἔχω τὴν εὐτυχίαν νὰ συγκοινωνῶ μετὰ σοῦ διὰ τῆς ἀνακινήσεως γενναιοτάτων ἰδεῶν καὶ αἰσθημάτων.

Β'.

Ὁ θρούλος τοῦ Βαρβαρόσσα.

Ἵπῆρχε μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων ἐν τοῖς πολυαρίθμοις θρούλοις τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ θαυμάσιος τοιοῦτος, καθ' ὃν εἷς τῶν παλαιῶν αὐτοῦ αὐτοκρατόρων, Φρειδερίκος ὁ Βαρβαρόσσας, δὲν εἶχεν ἀποθάνῃ, εἰ καὶ ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων εἶχεν ἀπέλθῃ ἀπὸ τοῦ κόσμου τούτου, ἀλλ' ὅτι ἔμελλεν, ὅταν ἐπέλθῃ τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, νὰ ἀναβιώσῃ καὶ νὰ δημιουργήσῃ αὐθις τὴν ἐνότητα τῆς γερμανικῆς πατρίδος. Φρειδερίκος ὁ Βαρβαρόσσας, ὡς γινώσκεις, ἦτο ὁ μεγαλοψυχότατος